

KORRUPSIYAGA OID JINOYATLARNING KRIMINOLOGIK TAVSIFI VA  
JINOYATCHI SHAXS MUAMMOLARI

Majitov Alijon Vali o'g'li

Toshkent davlat yuridik universiteti "70420123-Korrupsiyaga qarshi kurashish va  
komplayens nazorati" yo'nalishi magistranti  
(alijonmajidov7@gmail.com)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15552970>

**Kirish.** Korrupsiya zamonaviy jamiyat uchun eng jiddiy tahdidlaridan biri bo'lib, u nafaqat iqtisodiy rivojlanishga, balki ijtimoiy adolat va davlatning qonuniy asoslariga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu tezisda korrupsiyaviy jinoyatlarning kriminologik tavsifi, jinoyatchi shaxsining psixologik va ijtimoiy portreti, shuningdek, ushbu jinoyatlarning oldini olish strategiyalari tahlil qilinadi.

**Asosiy Qism**

Korrupsiya jinoyatlari – bu odatda mansabdor shaxslar tomonidan vakolatlardan shaxsiy manfaatlar yo'lida foydalanish orqali sodir etiladigan jinoyatlardir. Kriminologik nuqtai nazardan, bunday jinoyatlar yuqori ijtimoiy xavflilikka ega bo'lib, davlat institutlari faoliyatiga putur yetkazadi.

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha qator qonuniy asoslar yaratilgan va islohotlar amalga oshirilmoqda. Shunga qaramay, 2023-yilda 4000 dan ortiq korrupsiyaga oid jinoyat qayd etilgan. amalga oshirish uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

**Jinoyatchi shaxsi** – avvalo jinoyat subyektining shaxsidir. Jinoyat qonunchiligiga ko'ra jinoyat sodir qilgan shaxsni jinoyat subyektini deb topishimiz uchun quyidagi ko'rsatkichlarga ega bo'lishi zarur: jismoniy shaxs, shaxsning muayyan yoshga to'lganligi (JK 17-moddaga ko'ra 16 yosh) hamda aqli rasolik.

Ammo jinoyatchi shaxsini tavsiflash uchun jinoyat subyektining faqat jinoyat-huquqiy belgilari yetarli emas. Jinoyat subyektining shaxsi odamning asosan, jinoiy xulq-atvor xususiyatlari bilan bog'liq boshqa turli xildagi ko'rsatkichlarini ham qamrab oladi. Jinoiy xulq-atvor, eng avvalo, odamni qurshagan borliq, muhit bilan belgilanadi. Lekin, ayni vaqtda, u shaxsning muayyan mayllari, intilishlari, xulq-atvor motivlari va maqsadlarini ham aks ettiradi.

Korrupsiyaga oid jinoyatlarning muhim xususiyatlaridan biri korrupsiya xatti-harakatlari subyektlarining o'ziga xosligi bo'lib, ular bir tomondan mansabdor shaxslar va boshqa davlat va nodavlat organlari xodimlari, ikkinchidan esa har qanday jismoniy shaxslar tomonidan sodir etilishidir.

Jinoyatchi shaxsini o'rganish kriminologik tahlilning muhim jihati bo'lib, u nafaqat jinoyat sodir etgan shaxsning yoshi, jinsi va ma'lumot darajasi, balki uning axloqiy-ruhiy holatini ham qamrab oladi. Tahlillarga ko'ra, ko'pchilik korrupsionerlar o'rta yoshdagi, yuqori malakali, yaxshi ijtimoiy mavqega ega, ammo past axloqiy qadriyatlarga ega shaxslardir.

Korrupsiyaning omillari orasida qonunchilikdagi bo'shliqlar, jamoatchilikning loqaydligi, iqtisodiy bosimlar va nazorat mexanizmlarining yetishmasligi muhim o'rin tutadi.

Korrupsiyaga Qarshi Kurash Strategiyalari

- Davlat xizmatchilarining daromad va xarajatlarini deklaratsiyalash;
- Ta'lim tizimida korrupsiyaga qarshi madaniyatni shakllantirish;
- Xulq-atvor kodekslarini joriy qilish;

- Davlat organlari faoliyatining ochiqligi va shaffofligini oshirish.  
Xulosa.

Korrupsiya jinoyatlarining oldini olish nafaqat huquqiy, balki ijtimoiy, axloqiy va ma'rifiy choralarni talab qiladi. Jinoyatchi shaxsning chuqur o'rganilishi asosida profilaktik tadbirlar ishlab chiqilishi va amaliyotga tatbiq etilishi lozim.

Korrupsiyaning maxsus oldini olish choralariga esa quyidagilar kiradi:

- Davlat xizmatchilariga va mansabdor shaxslarga munosib hayot kechirish imkonini beradigan ijtimoiy ta'minot tizimini yaratish;
- Davlatning mansabdor shaxslari va boshqa toifaagi xizmatchilarining daromadlari va xarajatlarini deklaratsiyalash tizimini yo'lga qo'yish;
- Davlat xizmatiga kirishda kadrlar siyosati ustidan qattiq nazorat o'rnatish;
- korrupsiya va jinoyatchilikka qarshi kurash olib borayotgan shaxslar (va ularning oila a'zolari)ning xavfsizligini ta'minlash.

Yuqoridagilarga qo'shimcha ravishda aytishimiz mumkinki, davlatning korrupsiyaning oldini olish borasidagi siyosati ikki yo'nalishda qurilishi kerak:

Davlat, birinchi navbatda, jinoyat-huquqiy chora-tadbirlarni qo'llash va kriminal profilaktika choralarni qo'llash orqali korrupsiyaning oldini olishga majburdir. Korrupsiyaning oldini olish tizimida asosiy urg'u korrupsiyaga uchrashi mumkin bo'lgan sohalar ustidan ma'muriy, moliyaviy va ijtimoiy-huquqiy nazoratning turli shakllarini amalga oshirish bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirishda namoyon bo'ladi.

boshqa tomondan, korrupsiyaga qarshi kurashda viktimologik choralar muhim rol o'ynaydi. Umuman olganda, korrupsiya qurboni jamiyatning o'zidir. Shuning uchun ham har bir fuqaro jamiyat a'zosi sifatida korrupsiyadan nafratlanishini namoyon qilishi, har bir shaxs yagona jamiyat a'zosi sifatida korrupsiyaga qarshi faol pozitsiyani egallashi davlat hokimiyati vakillarining korrupsion harakatlariga sharoit yaratilishining oldi olishga xizmat qiladi.